

יוסקוביץ-יוסיפון (מוסתר חלקית מאחור), יוסל ברנר, איש המר למנט של "כסית" (עומד). מוזג: נתן זך (במדים, אז עדיין בקבע).

שולחן אלתרמן, "כסית", שנות ה-50 המוקדמות. משמאל לימין: אמיר גלבוט, דמות לא מזוהה, א"ד שפיר, צילה בינדר, נתן אלתרמן,

דבר עד שהראתה לי — לאחר היסוסים רבים ושתי פגישות שאליהן "שכחה" להביא את כתיבתי היד — שירים שאותם מסרה אחר-כך ליעקב כסר, לפירסום בכתב-העת עיתון 77 שבעריכתו. להפתעתי, לא ניכרה בשירים שום השפעה של אלתרמן. אבל גם לא היה באותם ניסיונות (מוקד רמים?) שום דבר שיעיד על "כתב-יד" או קול אישי. לעומת זאת, היתה בהם — זאת הפעם הראשונה ב-33 השנים שבהם היכרתי אותה — התייחסות ריגשית למושא אהבתה שנתר, כמוכח, לא נקוב בשמו. הערתי מה שהערתי על השירים, כשאני מתעלם לחלוטין מן ה"אתה" שבהם, ונר מה לי שהיתה אסירת-תודה גם על כך. על איל-תרמן דיברנו רק פעם אחת ויחידה: היה זה בעת שסיפרה לי על סירובה להשתתף באיזו תוכנית לזכר אלתרמן ועל סירובה לדבר על יחסיה עם אלתרמן במסיגרת התחקיר לסיפרו של דורמן. ממקורות אחרים נודע לי שלאחר מות המשורר רר חתמה על מיסמך כלשהו, אם אינני טועה בעל-תוקף מישפטי, שעל פיו היא זכאית לקבל אותו חלק בתגמולי המשורר שאותו הוריש לה בני-וואתו, אבל בתנאי שלא תציג עצמה בשום צורה ואופן כתור "הידועה בציבור" שלו, ולא תרחיב את הדיבור בפרהסייה על יחסיהם.

דומני שלא היה שום צורך להחתיים אותה על התחייבות ממין זה. ממילא היתה הולכת בדרך שבה הלכה בחייה הערייריים והבלתי-מוגשמים, יודעיה-מכאוב ובשנים האחרונות גם החולי (בעי-קר מחלות-עור שונות, שהרופאים התעקשו שהן פסיכוסומטיות) עד יום מותה לפני כשנה. עכשיו אני מחזיק בידי את עשרות הרישומים והאקווארלים המונחים על שולחן בגלריה נלאי לקראת פתיחתה הרישמית של התערוכה. ורק עכשיו מתברר לי שאת היפים בציוויה לא הרי אתה לי מעולם כדרך שהיפים בשיריה — אם

לשפוט על-פי ציטוטים שנרפסו באחרונה בעיתון נים — נכתבו רק בשנים האחרונות לחייה.

בלי צל זר

אלה היו כנראה השנים הקשות בכולן, שנים אינן-חפץ בהן. מעשנת סיגריות בשרשרת, באצי-בעות ובשניניים מוכתמות ניקוטין, נועצת מבטים מוריאלימה בשכניה-לקפה בעת שאלה היו מרי-מים את קולם, לוגמת ספל אספרסו אחר אחרי מישנהו (מעולם לא ראיתי אותה אוכלת דבר מל-בר טוטו) ולובשת חיוך ערמומי-לדותי בשל יל-דה בת עשר, עמדה עד הסוף בפיתוי ולא הת-לוננה. מעולם לא שמעתי אותה "מקטרת" (חוץ מאשר בהקשר של הוצאות-ספרים). אפשר שלא רצתה לקבל על מרגורלה רווקא באונוי. מרבית האנקדוטות והסיפורים שהשמיעה נשאו אפי-הי מוריסטי וקוריוזי. לא היה בה צל של דרון, ומעולם לא ריכלה באונוי על אנשים אחרים. ואי-על-פי-כך, היו לה אהבות ושנאות נחרצות והדרמשמ-עיות, ואת כל הסביבה הבהמית שלה של אל-תרמן ראתה בציבעי שחור-לבן כמו הטלוויזיה שבביתה: אלה היו שחורים-משחור כלילה הכושי (בסיגנון שלונסקי-אלתרמן) ואילו האחרים, מי-עוט לא גדול, יצאו מלפניה צחורים-מצחור כאור-תם נער ונערה פילאיים בשירו הנודע ביותר של אלתרמן "מגש הכסף".

מנושאים פוליטיים נשמרתי בפגישותינו, כדי-רך שנשמרתם מהם ככל שיחיתי עם רטוש ועם אלכסנדר פון, ביודעי את התהום העצומה שבין-נינו. גם בהודעות וז שחזרה-ה עם רכבה ורעיד-נותיה של התנועה למען "ארץ-ישראל השלמה" הודהתה עם האיש שבציקבותי הלכה במידבר, בארץ לא-ידועה.

הדימוי האחרון מעלה בויכרוני את ההתפרצות האישית היחידה שהתפרצה אי-פעם בנוכחותי. היה זה רווקא בפגישתה — איני זוכר כבר מתי — באותו רחוב יפרת-לאביב. נתלוויתי אליה מעט לאתר ששתינו ספל אספרסו בבית-קפה שהיה אז בפינת יפרת-לאביב ורחוב הרצל. אילו רק נתן לי ילד, "אמרה פתאום. ואולי אמרה "אילו רק היה אחרי-כך נשתתקה ונסתגרה שוב בתוך עצמה. נרמה לי שלא היה זה מתוך שהתחרטה על מה שאמרה, אלא מפני שהמחשבה על הילד שלא היה / לא יהיה גרמה לה שתשכח את כל אשר סביבה. נפרדתי ממנה כעבור כמה עשרות צעדים אילמים לאחרי-מכן.

לא, היא בהחלט אינה ומעולם לא היתה "אמו של גידי" שבסיפרו של ברייסיף. זה, אם לשפוט על-פי סיפרו, כמעט שלא הכירה וכל שהוא יודע עליה שאוב ממה שהכותל סיפר לו כלכל שאר הסופרים ואנשי הבהומה באותו "מושב לצים". את "יונה רג", לעומת זאת, הכיר והוא זוכר

(המשך בעמוד 31)

גרשון קניסכל איפה הפסלים כולם? ...

זו אבדה — אין מילים לתאר את גודל האבדה. אפשר יהיה להשוות זאת רק עם אפשרות העלמו של האריה השואג של מלניקוב בתל-חי. מי יודע, אולי יחמוד גם אותו מישהו — או שישתמש בו למילוי הוואריות שהפכו למישור בחיפה העיר.

בתחנתה הסופית של אותה כרמלית הוצבו שני תבליטים של הפסל הכנעני קוסו אלול, מי שירד בראשית שנות ה-50 לקנדה והפך שם לאמן בעל מוניטין. אלה עדיין תלויים שם מעל למינהרות הכניסה — כאבן שאין לה הפוכין...

התבליט האחר, שבוצע בטיח בטון, מעלה פטריות עובש ומפגיין סימני התפוררות במצב מתקדם. ריקוע הנושט של שלוש הרקניות כוסה בחלקו על-ידי קופה מאולתרת והוא מזוהם כפיח שומני דביק.

ואם לא די בכך, גיליתי באחרונה שפסלו המונומנטאלי של יגאל תומרקין, "מחווה למחומש (מלשון חמש צלעות) של אלברכט רירר", פסל עשוי נירוסטה וברזל שנרכש בשנות ה-70 המוקדמות על-ידי אירגון שוחרי אמנות, אי-יא, והוצב ברחבת המרכז הקהילתי על-ידי אבא חושי בשכונת יורעאליה, הצמיח אף הוא רגליים — מעשה שטן או עב"ם — ונעלם כלא היה. אולי פרח לו לעיר אחרת שאווירה מזוהם פחות מחיפה (פי שלוש מן התקל הבינלאומי).

פסל התמרורים המוכר יותר בשמו "קוביית הנגאטיב-פיוטיב" — אף הוא של תומרקין — המוצב כמכאונתיה הדרומיים של העיר, במקום הנקרא בשם ג'יהסתרות (אני לא ראיתי שם שום גן), מוזנת, מזוהם ומעלה חלודה מחוסר תחוקה נאותה. ואילו פסל המיורקה שלו, הניצב בלב הבריכה שבכניסה לבית-החולים על שם הרמב"ם בעיר, עומד כיום במרכז בריכה חריבה שלא ראתה מראה מים שנים רבות. אולי גם הם פרחו להם במסיגרת ה"תווה" הכללית בעיר.

השוקת העשויה אבן, יצירתו של הפסל מרכזי גומפל, שהוצבה אף היא בשנות ה-50 — הה, שנות ה-50 האבודות! — ברחבת בית הקרנות אפלה על ידי זיהום הפיח הנפלט מן המכוניות העוברות ברחובה הראשי של העיר והיא משועת לניקוי רחוף כהתות חול.

נראה שיש ממש בגירסה הסובבת (זוה, קינטית אף היא) בעיר כי אריה גוראל עושה באובססיונות ראייה לציון את כל אשר לא-ליירו כדי למחות את שארית המיתוס של אבא חושי, ראש העיר הראשון של חיפה במדינת ישראל העצמאית, מעירו. בעיקבות תיאטרון חיפה, נראה כי עכשיו הגיע תורם של הפסלים.

סליחה, אסור גם לשכוח את הכרמלית המושבתת מה שלוש שנים, וכן את הגנים הציבוריים — ריאותיה הירוקות של העיר — נן האם ונן בנימין שהפכו לגינות מיניאטוריות. האחרון כמעט צורף כולו למררחוב: תחת עצי הוית הקדומים שנעקרו נבנו מפלסים רמויי ספסלי אמפיתיאטרון המשתפלים עד לפיתחי התנויות הגובלות בגן. במקום נחנכה השבוע המיורקה העשירית-במיספר בעיר.

וכך, חיפה, העיר שהיתה חלוצה בהצבת פיסול סביבתי בתחומיה, הנמיכה את קומתה. היוזמה בתחום זה, ככתחומים רבים אחרים, עברה לתל-אביב ולירושלים.

לעיריה יש "ביטוח מקיף" על כל נכסיה, כולל הפסלים שנעלמו, אבל עד כה לא הוגשה שום תביעה לאתר, לתקן או לשחזר את הפסלים שנהרסו/נגנבו/נפגמו.

ובעצם, למי איכפת? הנה, לאחר כתיבת דברים אלה, הצלחתי לאתר את ה"מחווה לדיירר" של תומרקין, כשהוא מוטל במצב של הזנחה וקורוניה עד שכמעט אין להכירו. אבל על כך בהמשך.

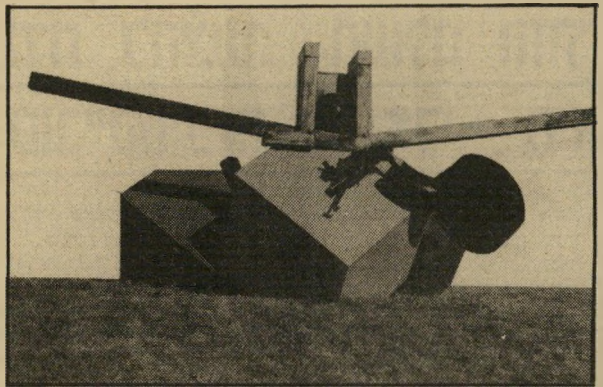
לפיסלו הקינטי (פסל בתנועה) של עמי שביט, שהוצב במרכזה של המיורקה בכיכר מאסאריק בחיפה, בהצטלבות הרחובות הרצל והנביאים, יצאו מוניטין כיחיד שנע בתנועת פרפטואום מובילה, כלומר, בתנועה מתמדת. באחרונה התגלה כי רוח תזוית נכנסה גם בשאר יצירות הפיסול והאנדרטות שבחוצות חיפה, ולא רק שאלה החלו נעים וזוים אלא שנעקרו ממקומם ורק השם/השפיים יודעים היכן הם נעים כיום. להוכיחם, חיפה היא גם עיר העב"מים של ישראל או גוראל (היינו הך). ותיקים ופחות ותיקים עוד וזכרים את חוברת-התעמולה שראש עיריית חיפה, אותו נכס אלקטוראלי של המערך ומשודרו, הוציא לקראת הבחירות העירוניות הקודמות. השעוריה סביב, "דברים זווים בחיפה" חרגה מגבולות העיר ה"אדומה" בעיקבות פסקדין של בג"ץ שהוקיע את ניצול כספי משלם המיסים העירוני (הארנונות הגבוהות ביותר בארץ) למימון חוברת "הישגיו" של העסקן המפא"יניק.

כותרת דומה יכולה היתה לעטר — והפעם גם להלום — חוברת "הישגים" נוספת לקראת סיומה של הקדנציה הנוכחית של גוראל. על תופעה זו עדיין לא נודע בעיתונות הארצית אבל היא אכן שרירה וקיימת: **פסלים זווים בחיפה...**

כך מתברר ששלושה מתוך ארבעת הפסלים שהוצבו בשנות ה-50 על-ידי ראש העיר ראן, אבא חושי, בן האם שעל הכרמל — נעלמו-כלא-היו. בעיקבות הנגיטה שנגס ראש-העיר בחלקו הגדול של הגן, זה הפונה לכיוון שדרות הנשיא, התגמר הגן ממילא. נפרץ לכל עבר ונתר קרח מכאן ומכאן. עכשיו התגלה שרק אחד מפסליו, פסל האימהות, נותר על כנו. השאר... אז לא די בכך, מתברר שגורלם של תבליטים שהציב אבא חושי בשלהי שנות ה-50, ערב חנוכת הרכבת התחתית המושבתת כיום, הכרמלית, כחמש תחנותיה, לא שפר עליהם יותר מזה של בני מינס בן האם.

תבליט הברזל של הפסל יצחק דניציגר, בכבודו ובעצמו, שפאר את שערי הכניסה לתחנת הכרמלית בכיכר סולל בונה, כפי שהיא קרויה, נעלם ואיננו, ואין איש יודע להיכן זו.

התחנה בוטלה, כידוע, עקב חפירת מעבר תתיקרקעי לצורך חניוני מגדל הנביאים. נראה שתוך כדי חיסול התחנה "חיסל" מישהו גם את יצירתו של דניציגר. עיזובן יצירותיו של הפסל הדגול דל יותר, ואם יתברר שגם יצירה

יגאל תומרקין: מחווה לדיירר